

Bourdieu for bibliotekarere - og andre kulturformidlere

Af Dorte Skot-Hansen

"De øverste klasser, der altid søger at hævde sig, gør snart den iagttagelse, at den fornemme adfærd, den udsøgte dannelse bedre lader afstanden mellem klasserne gøre sig gældende end alle de af lovene fastsatte gradueringer."

Mme de Stäel, 1800.¹

En introduktion til Pierre Bourdieus teorier og værker

I den kulturpolitiske forskning og i de sidste par år også i biblioteksforskningen dukker navnet Pierre Bourdieu ofte op som teoretisk forankring.² Selv om Bourdieu tager udgangspunkt i et stærkt kulturelt klassesdelt Frankrig, hvor kultursnobisme er et adelsmærke for overklassen, og han ikke har foretaget undersøgelser af biblioteksvæsenet eller det litterære system som sådan, så har hans teorier relevans for danske biblioteksfolk og andre kulturformidlere. Bourdieu er den kulturforsker, der mest stædigt har søgt at kortlægge sammenhængen mellem social baggrund, smag og kultur-

forbrug, og hans teori om besiddelsen "kulturel kapital" som en forudsætning for adgangen til kultur er central indenfor kultursociologien.

Denne artikel skal ses som en introduktion til Bourdieu, og der gives en oversigt over de af hans teorier og værker, som har størst relevans i en kulturpolitisk sammenhæng. For den læser, som ønsker at fordybe sig mere i Bourdieus verden, henvises til noterne og litteraturlisten.

Om Bourdieu og hans forskning

Pierre Bourdieu blev født i 1930 i en landsby i Sydvestfrankrig, og der var langt fra dette bondemiljø til de parisiske eliteskoler, som han imod alle odds fik adgang til. Denne sociale spændvidde har givet præg på hans interesse for de problemstillinger, han har beskæftiget sig med, som alle dybest set handler om sammenhængen mellem social struktur, kultur og smag. Bourdieu har selv personligt måttet tilegne sig og internali-

sere et helt spekter af normer og opfattelser, som hører til den høje socio-kulturelle placering, og som han ikke fik med sig hjemmefra.³ Efter nogle mere antropologisk prægede undersøgelser af det traditionelle bondesamfunds opløsning i Algeriet, arbejdede han i begyndelsen af 60'erne som universitetslektor i Lille og i Paris. Her kom hans uddannelsessociologiske værker (bl.a. "Arvtagerne. Studenterne og kulturen", 1964)⁴ til at indgå i venstrefløjens arsenal i analysen af den højere uddannelse i Frankrig i 1968⁵. Idag er han professor i sociologi ved Collège de France og Studiedirektør ved Ecole des hautes études en sciences sociales. Hans intellektuelle felt ligger inden for antropologi, pædagogik og sociologi, og hans værker har haft indflydelse på den pædagogiske og kulturpolitiske diskussion langt ud over Frankrigs grænser. Især i Sverige har han haft trofaste fans, som har oversat og udbredt hans tanker⁶, og i USA hersker der i disse år en hel Bourdieu-revival med nyoversættelser af 6 af hans hovedværker.⁷ I Danmark har diskussionen omkring Bourdieu længe været begrænset til snævrere pædagogiske kredse, men også her er interessen stigende bl.a. med et Bourdieu-seminar ved Institut for Kultursociologi i foråret 1992.⁸

Bourdieu har været en utrolig flittig forsker og skribent, men han skriver et for almindelige dødelige ofte meget kringlet og sværttilgængeligt sprog på et højt teoretisk abstraktionsniveau. Det kan undertiden være svært skelne mellem teori og empiri, og hans begrebsdannelse kan kritiseres for at være usystematisk og vag.⁹ Den franske intellektuelle tradition, han bevæger sig indenfor, beviser mere end noget andet hans egne teser om videnskab og kultur som et socialt felt, der kræver en "kapital" for at dechifrerer!¹⁰

Bourdieu's begrebsverden

Når Bourdieu bruger begrebet **kultur** er det altid i ordets snævre betydning.¹¹ Her er det ikke antropologernes eller sociologernes "Culture is a whole way of life"¹², men det snævre, elitære kulturbegreb, som "det bedste, der er tænkt og

sagt."¹³ Men til forskel fra Arnold og andre dyrkere af det elitære kulturbegreb, betragter han ikke kulturen som et naturgivent "befriet" område med budskab til alle. Han understreger tværtimod, at det er det bedste, der er tænkt og sagt, som er **defineret som sådant af den herskende klasse**. Det er ifølge Bourdieu den herskende klasse, som opstiller det hierarki, der definerer, hvad der er "bedst" (inden for f.eks. kunst, mode eller fritidsvaner), og den "folkelige classes" (dvs bønder og arbejderes) praksis og forestillinger er altid defineret ud fra den dominerende klasses autoriserede og legitime kultur. For Bourdieu er begreber som arbejderkultur eller folkekultur en *contradictio in adjecto*: Kultur er ikke folkelig og det folkelige er ikke kultur.¹⁴ Så skal man forstå Bourdieu må man holde fast i, at han går ud fra et snævert, klassebestemt kulturbegreb, og han modsiger på én gang dem, der mener, at der findes objektive æstetiske kriterier, og dem, som opfatter kultur som en folkelig aktivitet.¹⁵

Kulturel kapital

Bourdieu's hovedformål, som det afspejler sig i hans værker, er at påvise, at kulturen ikke er universel, men at den udgør et af de vigtigste instrumenter i de højere samfundsklassers kamp for at bevare deres privilegier i forhold til de lavere. Her kommer den **kulturelle kapital** ind som et centralt begreb.

For at definere den kulturelle kapital må vi lige zoome lidt ud for at se Bourdieu i en klasseteoretisk sammenhæng. Bourdieu søger bevidst to brud med den moderne marxisme (læs: strukturalisme), som han omtaler som "mere marxistisk end Marx". Dels bryder han med marxismens "økonomisme", som reducerer det sociale felt til det økonomisk felt, og dels bryder han med marxismens objektivisme, som ignorerer den symbolske kamp i den sociale verden.¹⁶

Ifølge Bourdieu består samfundet af en række **sociale felter** som f.eks. kan være videnskaben, kunsten, undervisningssystemet, fritiden, politik-

ken. Også biblioteksvæsnet kan betragtes som et sådant felt.¹⁷ Inden for hvert af disse felter foregår der en stadig kamp mellem forskellige former for kapital, som først og fremmest udgøres af: **Økonomisk kapital** som referer til ejendom, indtægt, formue og anden pengerelateret besiddelse, **kulturel kapital** som består af evnen til at beherske den legitime kulturs ytringsformer, og de knapt så vigtige: **social kapital**, dvs. bekendtskabskreds og sociale netværk, og **symbolsk kapital**, hvor prestige, omdømme og anerkendelse indgår. Kapital kan forstås som ressourcer og egenskaber, som er i stand til at give styrke og magt på bestemte sociale arenaer, eller mao "noget et individ kan udnytte for at opnå forskellige fordele, som dels kan forbruges og dels kan udvides gennem en gevinstgivende investering med rente".¹⁸ Eller som Bourdieu selv formulerer det: Det er som at have Es i kortspil.¹⁹

Bourdieu's værker centrerer sig især om den **kulturelle kapital**, som er et helt grundlæggende begreb i hans sociologi. Begrebet optrådte for første gang i sammenhæng med hans uddannelses-sociologiske undersøgelser i 60'erne som en teori, der gjorde det muligt at gøre rede for de socialt ujævne chancer for at lykkes i skolesystemet: Børn fra de højere sociale lag har en overlegen "kulturel kapital", som skolen præmierer. Samtidig er det - udover familien - netop uddannelsessystemet, som forsyner det enkelte individ med den kulturelle kapital. På den måde fungerer skolesystemet, som står som bannerfører for lighedsideologien, i virkeligheden som et instrument for klasseundertrykkelse.

Den kulturelle kapital handler især om forholdet til det man kan kalde "fin"kulturen, men også almindelse (i Frankrig: culture générale) og evne til at holde sig almen orienteret (informationsniveauet) hører ind under begrebet.²⁰

Kulturel kapital eksisterer også i "objektiverede" former, som f.eks. bøger, teorier og teknikker. Om forholdet mellem den individuelle og den

objektiverede kulturelle kapital skriver Broady og Palme:

"Den, som med en gedigen kulturel kapital lejret i kroppen, træder ind i kulturens institutioner kan - ved at være fortrolig med teknikkerne og at kunne finde frem til det rette bøger, at kende til de vigtige navne (og ikke bare de mest bekendte), at vide hvilke teorier, som er til at regne med - mobilisere også denne objektiverede kulturelle kapital og benytte sig af den i, hvad kan være Videnskabens, Kulturens eller Almennyttens tjeneste, men som samtidigt er et arbejde for reproduktionen af egen stilling. Således er individerne i maskepi med de institutioner og de felter, de træder ind i, eftersom de ikke bare reproducerer deres egen stilling, men samtidig feltets og institutionernes".²¹

Skulle dette citat få en enkelt læser eller to til at tænke på den målrationalle biblioteksbrugers forhold til biblioteksvæsnet, er det ikke helt utilsigtet.

Habitus

Et andet centralt Bourdieu-begreb er **habitus**. Habitus er det omdrejningspunkt, som ligger mellem den sociale struktur og det enkelte menneskes praksis. En habitus er en "væremåde", eller som Callewaert definerer det: "Det i mennesket nedlejlrede nedslag af objektive livsbetingelser, som bliver til princip for handling".²² Med habitusbegrebet forsøger Bourdieu at genindføre de levende aktører, som strukturalismen havde gjort til mekaniske bjørne: individerne som vedhæng til strukturer. Samtidig er det en afstandstagen til den klassiske humanismes subjektoplevelse. Vores habitus er altså det som bestemmer, at vi handler som vi gør som medlemmer af en gruppe eller en klasse. Men det skal ikke ses som en fastlagt norm om, hvad vi **bør** gøre (at vi f.eks. som medlem den lavere middelklasse **bør** foretrække Ravello frem for Picasso). Det er snarere en slags kulturel kode, der er indlejret i os, og som definerer en symbolsk værdi i forbindelse med kulturelle hand-

linger. Habitus hænger ikke ubetinget sammen med vores levevilkår - selv om den materielle basis forandres, kan kulturelle former bestå. På samme måde bliver habitus hele tiden formet i vore daglige handlinger. Medlemmerne af en klasse er ikke kun skuespillere i et stykke, der er skrevet på forhånd, men også kreative subjekter.²³

Habitus hænger desuden sammen med de strategier, der skal hjælpe os med at akkumulere f.eks. kulturel kapital. Ud fra gruppespecifikke handlingsstrategier orienterer vi os ubevidst mod det, der har størst strategisk interesse for os. Bourdieu sammenligner det med at spille skak: Selv om man følger reglerne, er der et utal af strategier, som der ikke kan gives regler for.²⁴

Museerne og deres publikum - kærlighed til kunsten

Den undersøgelse som mere end nogen af Bourdieus mange undersøgelser viser betydningen af "kulturel kapital" er hans og Alain Darbels undersøgelse af museerne og deres publikum: *L'amour de l'art* fra 1966²⁵. Undersøgelsen er samtidig et skoleeksempel på den sammenkobling af teori og empiri, der karakteriserer Bourdieus arbejde, og på den utrolige grundighed kombineret med en metodisk fantasi, hans empiriske arbejde repræsenterer. I undersøgelsen indgår 21 franske museer udvalgte på grundlag af eksperters rangordning af 121 kunstmuseer, suppleret med 15 museer rundt om i Europa. 15.000 besøgende er udspurgt ved hjælp af spørgeskemaer (heraf 9000 i den endelige undersøgelse), 250 museumsbesøgende er blevet interviewet om deres oplevelser, og endelig fulgte man 700 besøgendes vandring gennem museet og noterede deres måder at bevæge sig gennem samlinger og deres samtaler omkring billederne. Og så klager Bourdieu endda over, at undersøgelsen p.gr. af manglende ressourcer "metodologisk er blevet et kompromis mellem de krav, som stilles til en idealistisk metode, og undersøgelsens faktiske vilkår".²⁶

Undersøgelsen påviser - hvad der i dag næsten forekommer som en triviell lovmæssighed - at adgangen til kulturens verden er et privilegium for de uddannede klasser: kun 1 % af af museumspublikummet var landbrugere og 4 % arbejdere set i forhold til 45 % fra de højeste sociale lag - dvs. et næsten omvendt forhold af gruppernes relative størrelse i befolkningen som sådan.

Bag tallene gemmer der sig den sandhed, at selv om vort samfund giver alle en teoretisk mulighed for at glæde sig over museernes skatte, så er det kun få, der har den reelle mulighed for at udnytte dette tilbud. "Behovet for kultur" er til forskel for de "primære behov" tillært, og det forøges i samme takt som det tilfredsstilles.

Det spændende og stadig aktuelle ved undersøgelsen er, at den går langt ind bag de mere trivielle statistikker over publikums sammensætning og påviser, hvordan deres faktiske adfærd og deres holdninger til de udstillede kunstværker er direkte og næsten udelukkende afhængige af deres uddannelsesniveau. F.eks. viste det sig, at det gennemsnitlige tidsrum for et museumsbesøg varierede med den besøgendes kundskaber: Hvor socialgruppe 3 gennemsnitligt brugte 22 min. på et museumsbesøg, brugte socialgruppe 2 35 min. og socialgruppe 1 47 min.. At de besøgende uanset socialgruppertilhørsforhold selv angav at have brugt lige lang tid på museet, viser de mindre uddannedes forsøg på at leve op til forventningerne om, hvad de tror er det "normale".

Når de lavt uddannede dvæler kortere tid foran kunstværkerne, hænger det sammen med deres evne til at tyde dem og dermed til at nyde dem. Individets evne til at fatte kunstværkets "information" er en funktion af de almene kundskaber han har om budskabets struktur, og når budskabet overgår betragteres opfattelsesressourcer, taber han hurtigt interessen for det: Han "drukner" i information. Den "kultiverede" besøgende har en bagage (en kulturel kapital), der gør, at han kan tyde budskabets kode - kunstnernavne, navne på

kunstretninger, epoker, tekniske termer, et system af relevante adjektiver.

De, som savner disse forkundskaber, er dømt til at opfatte kunstværkerne i kategorier, som er lånt fra deres egen hverdagstilværelse ("det ligner.."), eller de må nøjes med en emotionel oplevelse ("glade farver"). De lavt uddannede museumsbesøgende ville helst have at billederne skulle "forestille noget", og at de havde en genkendelig funktion. Abstrakte billeder havde de svært ved at forholde sig til.

Interpretation

I forbindelse med diskussionen af de besøgendes forhold til værkerne henviser Bourdieu til på Panofskys skelnen mellem det "**primære betydningslag**", som kan opfattes med vore eksistentielle erfaringer og det "**sekundære betydningslag**", som kun kan dechifrereres ved hjælp af kundskaber. Først her kan man tale om en egentlig "interpretation" af værket. I det lyse farveparti i midten af Grünewalds "Opstandelsen" kan nogen måske kun skelne en person, som strækker sig mod himlen. Men når man identificerer farvepartiet som Kristus opstandelse, har vi et eksempel på en kulturelt formet evne til at tolke symboler i billedet, fremhæver Bourdieu med et eksempel hentet fra Panofsky.

Det var derfor ikke let for de uuddannede museumsbesøgende at "få hold" på billederne, som de ofte nærmest opfattede som hieroglyffer. En arbejder siger om sine oplevelser på museet: "Når man ikke forstår sig på det, ser man ikke så godt.. jeg synes, at det allsammen ligner hinanden, det er et smukt maleri, men man ser ikke så godt hvad det forestiller.." Man kan måske kalde dette handicap for kulturblindhed - eller mao. at det overstiger betragterens evne til at tolke den information, som kunstværket tilbyder. Dette understøttes af et af undersøgelsesresultaterne: To trediedele af socialgruppe 3 kunne ikke komme i tanker om et kunstner eller et kunstværk, de syntes om! Til gengæld ville 77% af denne gruppe gerne have

hjælp af en guide, 67 % savnede pile og 89 % ønsker forklarende tekster. I og for sig ikke fordi de forestillede sig at disse guider, pile eller skilte skulle opveje deres manglende viden, men fordi det ville signalisere **retten til at være uvidende** og omvendt: **de uvidendes ret til at være her!** Alligevel bad besøgende fra denne gruppe sjældent om hjælp, og de var generelt bange for at vise deres uvidenhed ved at optræde "forkert". En arbejder siger: "Man er bange for at møde nogle kendere.. nej, fyre som mig kommer anonymt og de går anonymt."

Til gengæld var de bedst uddannede museumsbesøgende meget imod ideer om pile eller forklarende tekster, som de mente ville forstyrre oplevelsen og deres "frie" møde med kunsten. Kunstoplevelsen skulle gerne opleves som forudsætningsløs og transcenderende uden understregning af de sociale vilkår for oplevelsen af kunstværkerne. En gymnasielærer udtaler: "Jeg mindes med savn den gamle Salon Carré i Louvre, hvor der fandtes så mange ting at opdage. Nu til dags tager man opdagelsens glæde fra os og påtvinger os forklarende tekster.. det er ikke længere en fest, men en underskole. Se alt, forstå alt, vide alt, det er pedanternes treenighed. Glæden forsvinder."

Et socialt sprog

Hovedpointen i undersøgelsen er en afkræftelse af den karismatiske ideologi, som betragter oplevelsen af kunstværket som en "følelsessag" - at kunst bedst opleves med uskyldige barneøjne, og at der eksisterer en (medfødt) intuitiv forståelse, som muliggør oplevelsen. Mødet med kunsten er ikke "kærlighed ved første blik".²⁷ Bourdieu påviser de sociale og kulturelle vilkår, som er forudsætningen for den kunstneriske oplevelse og fremhæver, at kunsten er et socialt sprog, som kun er begribeligt for dem, som er indviede. Museumsbesøget bliver på denne måde en lejlighed til at forene mennesker, som er socialt lige og til at udskille dem, som er socialt ulige. Herved forandres det, som oprindeligt udspringer af økonomiske skel, til at blive

et spørgsmål om "smag" - et mere subtilt og "usynligt" udskilleskriterium.

Undersøgelsen har imødegået den "**don-a-voir**" (stille til skue)-strategi for kunsten, som fremhæver, at "mødet" med kunstværker er alfa og omega, og den sætter spørgsmålstejn ved nytten af den "**demokratisering af kulturen**"-strategi, som har været herskende i Frankrig og i de fleste andre europæiske lande siden 60'erne. Det ikke er tilstrækkeligt, at (dannelses)kulturen gøres tilgængelig - via lavere billetpriser, større geografisk spredning osv - hvis store dele af befolkningen stadig mangler den kulturelle kapital, som gør det muligt at kapere den.

Et af de spørgsmål undersøgelsen ikke besvarer, er f.eks. hvorfor der trods alt er nogen fra de lavere lag der sætter deres ben på et kunstmuseum? Er de kultursnobber, masochister eller får de faktisk en oplevelse? Og hvorfor er der så mange fra de højere lag, der trods den nødvendige kulturelle kapital alligevel ikke er regelmæssige museums-gæster?

Selv om museumsundersøgelsen i dag først og fremmest må ses som en "klassiker", har dens grundproblemstilling stadig relevans - også set i en bibliotekssammenhæng. Trods de flotte stigninger i biblioteksbenyttelse for så godt som alle grupper og lag i samfundet, står vi stadig tilbage med det grundlæggende problem omkring de store relative forskelle mellem forskellige befolkningsgruppers brug af bibliotekerne og om den trediedel af befolkningen, som stadig holder sig væk. Den sociale cirkels kvadratur er stadig ikke brudt, og den kulturelle kapital, som er baggrunden for udnyttelsen, er stadig ulige fordelt.

Distinktionen - et spørgsmål om smag

Bourdieu's hovedværk er **La Distinction** (1979).²⁸ Det er på flere måder en tung bog: Med sine over 600 sider stiller den store krav til læseren med sit alt andet end mundrette sprog og sin næsten patchwork-lignende struktur, hvor teori,

uddrag af intensive interviews, statistikker og andet eksempelmateriale blandes. Bourdieu gør selv i forordet til den engelske udgave opmærksom på, at han frygter bogen vil forekomme "very French".²⁹ Men læses den i mindre doser, giver den en meget fin indsigt i det komplicerede spil, den kulturelle kompetance indgår i, og som kulturformidleren selv er en del af.

Bogen bygger på flere af Bourdieus tidligere empiriske undersøgelser (bl.a. Museumsundersøgelsen) suppleret med en surveyundersøgelse af 1.271 interviewpersoner, der har svaret på 25 spørgsmål om smag dækkende emner som boligindretning, tøj, mad, sangere, film, kunst mm. Desuden har interviewerne observeret interviewpersonernes bolig, påklædning, frisure (!) og sprog. Endelig er der indraget sekundær-analyser af et stort antal franske kultur-og fritidsundersøgelser - alt i alt en helt overvældende datamængde.³⁰

Det er ikke muligt her at give et bare tilnærmet billede af de mange tråde, der fletter sig sammen til en teori om sammenhængen mellem det sociale og økonomiske univers og de forskellige livstile. Bourdieu påviser, hvordan den kulturelle smag indgår som et centralt element i systemet af klasse-skel i Frankrig, og hvordan visse smagstyper kendetegner de højere sociale lag og andre kendetegner de lavere. De forskellige smagstyper, som forener sig til livstile, både markerer forskellene mellem sociale grupper og opretholder disse forskelle.

Også i "La Distinction" går han til kamp mod den karismatiske ideologi, der opfatter smag som en naturens gave. Hans formål er også her at påvise, at kulturelle behov er et resultat af opdragelse og uddannelse, og at kunst- og kulturforbrug opfylder en social funktion ved at legitimere sociale forskelle.

Den største kontrast i smag finder han mellem arbejderne i byerne og den højere middelklasse/-overklassen. Arbejdernes stil er overvejende **funktionel**. Ligesom maleriet helst skal forestille

noget, spiser man mad, der mætter og nærer (og der skal være rigeligt af den!), går med tøj, der er praktisk og lægger vægt på, at boligen skal være ren, ordentlig og let at holde. I den s.k. "folkelige æstetik" lægges der vægt på sammenhængen mellem kunst og liv, og form underlægges funktion. Arbejderne har et dybt rodfæstet behov for deltagelse, for at identificere sig og for at investere sig selv. De vil leve med i kunsten, og de føler, at de holdes på afstand - eller gøres til grin - når de f.eks. i TV udsættes for mere formalistiske eksperimenter inden for kunsten. Det er også typisk for denne "barbariske smag", som Bourdieu undertiden kalder den med ironisk henvisning til Kant, at den anvender moralske kriterier i bedømmelsen af kunst og søger efter et menneskeligt indhold. I en undersøgelse af, hvad man anså for egnede emner for fotografier, afviste arbejderne f.eks. et billede af nogle småsten. Det var nyttesløst, perverteret eller endnu værre: Borgerligt! Det blev anset for "spild af film". Et fotografi's værdi måles ud fra den information det formidler, eller med andre ord i hvor høj grad dets intention eller funktion kommer frem.

I modsætning til denne "populære æstetik"s krav om et forståeligt og brugbart indhold, lægger den "sande" æstet vægt på det formmæssige, og hans oplevelse er præget af uafhængighed og distance til kunstværket. Det anses for "vulgært" at overgive sig til kunstværket, at investere følelser i det. F.eks. afviste de højtuddannede fotografier af en solnedgang eller en konfirmation som "vulgære" eller "trivielle", mens mange mente, at fotos af et kálhovede eller et stykke bark var "gode".

Bourdieu påviser, hvordan den æstetiske perception af et kunstværk er socialt konstitueret og opnået. Udover den familiemæssige påvirkning kan denne evne kan indlæres eller opøves ved en regelmæssige kontakt med kunst, og her garanterer især de franske "grandes écoles" (elitegymnasier) for en kompetance langt udover den formelle indlæring. Ud over den skemalagte undervisning får man gennem udtalte forventninger fra lærere og ældre studerende et incitament til at fordybe sig i dan-

nelseskulturen. Sådan indlejres der efterhånden en "disposition", som gør bæreren istand til at opfatte, klassificere og huske værker ikke bare inden for dannelseskulturen, men også inden for andre mindre "fin" kulturelle områder som f.eks. jazz og film. De højere uddannede kunne f.eks. huske flere filminstruktører end de lavere uddannede, selv om dette lå udenfor skolens pensum. Kort sagt: Uddannelse skaber æstetisk disposition.

Selvom uddannelsesniveauet er af afgørende betydning for den kulturelle kompetence, så påviser undersøgelsen, at ved samme uddannelsesniveau betyder forskelle i social baggrund forskelle i kompetence. Dette viser sig især når det drejer sig om et bredt kendskab til kultur og til avantgarde- og eksperimenterende kultur - kort sagt, de områder, der ligger udenfor det egentlige undervisningsstof.

Den borgerlige familie - hjemmet med klaver - giver en selvsvikkerhed i forhold til kulturen, som gør at smagen føles "naturlig". Denne æstiske "sans", som udtrykkes i smag (dvs i manifeste præferencer), både forener og adskiller. Den forener alle dem, som er produkt af lignende betingelser, men den adskiller dem samtidig fra alle andre. Den æstetiske intolerance kan blive utroligt stærk, og kampen om at være dem, der definerer den rigtige smag sker uafbrudt inden for alle de kulturelle områder som f.eks. musik, kunst, litteratur, madvaner, påklædning og sport. Her er det først og fremmest de højere klasser, der definerer spillet, mens middelklassen deltager med en konstant skræk for at blive udsat for andres smagsdomme. Arbejderklassens funktion i dette system af æstetiske positioner er at fungere som et negativt referencepunkt, som alle andre kan definere sig selv i forhold til.

Det er dette spil, denne evige kamp om at definere sin egen position, at forsvare den og adskille den fra de lavere i hierarkiet, der er nøglen til en forståelse af de forskellige kulturformer, som livstilene manifesterer sig gennem. Der er en skjult mening bag de synlige kulturelle praksiser, og det

er denne skjulte mening Bourdieu med et væld af eksempler og analyser viser os. God smag er ikke blot socialt betinget - den er en livsbetingelse for de højere klasser.

Med danske briller

Ved læsningen af Bourdieus værker må man fastholde, at der er et spring fra det Frankrig, hvor bourgeoisiet hersker med de intellektuelle i en veldefineret rolle, til mere egalitære og jantelovsprægede danske virkelighed. Her medfører investeringen af kulturel kapital måske ikke helt så stor gevinstmaximering, og de hårfine distinktioner, som præger den franske over- og tildels middelklasse, er mindre knivskarpe i folkehøjskolens hjemland. Om man kan citere "Guldhornene" betyder formentlig ikke helt så meget for placeringen i samfundshierarkiet, og at man kan spise med kniv og gaffel borger ikke for en stilling på toppen.

I Norden er den kulturelle kapital knap så aristokratisk/elitær, og den er i højere grad influeret af både bonde- og arbejderkulturen. De folkelige traditioner har været betydeligt mere indvævede og accepterede i det akademiske miljø, end det ses i de centraleuropæiske lande, og den nordiske kamp om kulturhegemoniet har siden midten af 1800-tallet været præget af folkeoplysningen og en blandingskultur, som i øvrigt også folkebiblioteket er en del af.³¹

Samtidig opstår nye distinktioner omkring en opstigende yuppie-middelklassens investering i mærkevarer, aerobictimer og livstil, som baseres på langt flygtigere grundlag, end det man lærer i les grandes écoles - her er et besøg på caféen eller et kig i modebladet nok. Man kan derfor diskutere, om det er den herskende classes kultur, der dominerer i dagens Danmark. Her foregår snarere en kamp mellem forskellige kulturformer og subkulturer, og dannelseskulturen er kun én af mange kulturer på banen. Det kan være svært at se, om den statslige kulturpolitik forsøg på oprustningen af dannelseskulturen lige nu er de sidste kram-

petrækninger før vestens endelige intellektuelle forfald, eller om det er starten på en refeudalisering af samfundet med enhedskulturen som et samlende symbol. Debatten omkring "Den gode bog" giver masser af eksempel materiale og skal ikke gentages her. Men den viser klart, at trods det skred, der rent faktisk er sket i materialevalget, forsvarer bibliotekarstanden sig ud fra en dannelseskulturposition, og argumenterne for andre, bredere kulturpolitiske strategier har været spredte og uden gennemslagskraft.

Kulturpolitiske implikationer

Og hvad betyder så alle disse analyser og teorier for de kulturpolitiske strategier? Bourdieu giver selv ingen handlingsanvisninger - han giver os et redskab, som gør det muligt at se virkeligheden i øjnene, men han opstiller ikke selv alternativer eller giver bud på, hvordan verden "bør" se ud.³² Bourdieu tager ikke stilling for eller imod den legitime kultur som sådan, og han diskuterer ikke, om det er godt eller skidt, om arbejderklassen får del i den. Han er sociolog og ikke kulturpolitiker, og det er måske det allermest provokerende ved hans sociologiske angrebsvinkel: Han er totalt kold over for indholdet i den kultur, han analyserer. Men som kulturformidler må man spørge: Har (dannelses)kulturen kun én funktion - nemlig at opretholde classesamfundet? Og er den barbariske smag lige så værdifuld som den rene smag?³³ Har Adorno og hele Frankfurterskolen levet forgæves med deres insisteren på, at "kulturindustrien lægger bevidstheden i lænker"?³⁴ Disse spørgsmål overlades til den enkelte læser, som alt efter temperament og kulturpolitisk grundholdning vil give sit svar - diskussionen omkring enhedskulturen versus postmodernismen skal ikke tages op her.³⁵

Men ét er sikkert: Bourdieu banker fast med syvtommersøm, at kulturforbrug og evnen til at opleve (dannelses)kultur er socialt betinget. Han fortæller os at uanset, hvad vi som kulturformidlere "stiller-til-skue" eller sætter på bogtoppen af den "gode" kultur, så er og bliver det besiddelsen

af kulturel kapital, der gør værket tilgængeligt, og at alverdens pile og skilte ikke hjælper her. Han viser os med et utal af eksempler, hvorfor de lavere klasser ikke **kan** og heller **ønsker** at deltage i den legitime kulturs "tilbud". Den kulturbarriere, der trods alle gode intentioner, stadig eksisterer også i det danske samfund, kan ikke nedbrydes af den enkelte kulturinstitution: den har dybere liggende årsager. Kulturinstitutionerne - og heriblandt folkebibliotekerne - må tage stilling til denne problemstilling, når der opstilles målsætninger for virksomheden, og der må arbejdes ud fra kulturpolitiske strategier, som styrker det kulturelle demokrati.

Noter

1. Staël-Holstein 1880, på dansk 1973.
2. I Norge se Vestheim 1992, s.127-9 og i Sverige se Schreiber 1990, s.165-182.
3. se Gripsrud 1990, s.13.
4. Bourdieu og Passeron 1964.
5. Gessner 1987 s.274.
6. Se f.eks. Broady og Palme 1984 og Bourdieu 1986.
7. se "Symposion on recent work by Pierre Bourdieu" i: contemporary sociology 1992:2, s.151-161. Heri indgår en annonce fra Stanford University Press med de 6 oversatte titler, bl.a. "The Love of Art. European Art Museums and Their Public" 1990.
8. Interessen vil givet blive yderligere stimuleret med udgivelsen af Staf Callewaert's gennemgang af centrale Bourdieu'ske begreber i "Kultur, pædagogik og videnskab" 1992.
9. Sulkunen 1982, s.8.
10. For den franskkyndige er der fornylig udkommet en ifølge omtalen mere almen tilgængelig "samtale" med Bourdieu omkring hans begreber, teorier og praksis i bogen "Réponses" de Pierre Bourdieu, avec Loïc Wacquant. Paris: Seuil, 1992.
11. Callewaert 1992 oversætter det franske "culture" med "dannelse" og skriver: "'Culture' associerer man lettest med begrebet fra den angelsaksiske kulturanthropologi, 'dannelse' med den tysk-danske dannelsessteori med rødder hos Humboldt. Det er derfor klart, man skal være forsigtig." s. 107.
12. Williams 1958.
13. Arnolds 1869 skriver i sin bog "Culture and Anarchy: "Culture is.. a pursuit of total perfection by means of getting to know, on all matters which most concern us, the best which has been said in the world".
14. Broady og Palme 1984, s.ii. For en diskussion af Bourdieu's syn på arbejderkultur se f.eks. Sulkunen 1982, s.113.
15. For en uddybning af diskussionen af Bourdieu's kulturbegreb se Östling 1987, s.8.
16. Harker m.fl. 1990, s.9. For en yderligere diskussion af Bourdieu's forhold til strukturalismen se f.eks. Wilkes 1990, s.109-112, Callewaert 1992, s.46-48 og Lash 1990, s.241.
17. Tine Schreiber 1990, anvender Bourdieus begreb "socialt felt" i en analyse af indførelse af ny teknologi på folkebiblioteket og skriver i den forbindelse: "Ser vi derefter på **biblioteks-institutionen** som et socialt felt er det emner som f.eks. eksterne faktorerers indvirkning på bl.a. biblioteksorganisationen, på personalegruppernes forståelse af deres arbejdsindhold og status, på den debat der foregår ved faglige møder, i tidsskrifter samt

- internt i de enkelte biblioteker mm. .. I denne sammenhæng kan de eksterne faktorer have både økonomisk, kulturel og/eller teknologisk karakter." s.169
18. Gessner 1987, s.279.
 19. Elstad 1992, s.9.
 20. Broady og Palme 1984, s.31-41.
 21. Samme, s.44 (egen oversættelse).
 22. Callewaert 1992, s.14. For en uddybning af habitus-begrebet henvises til Callewarts's bog, der forfølger habitus-begrebet gennem hele Bourdieu's forfatterskab. Om bogen skriver Ole Thyssen (Pol.6.7.92) "Resultatet er ingen let bog. Megen lærdom tages for givet og gives videre. Men det er en bog der omhyggeligt, grundigt og kyndigt præsenterer et centralt forfatterskab. Der er kærlighed til sagen i Staf Callewaerts bog".
 23. Dette bygger især på Sulkunen 1982, s.107-11.
 24. Callewaert 1992, s.52.
 25. Den oprindelige tekst her er Pierre Bourdieu og Alain Darbel "L'amour de l'art", 1966. En forkortet udgave findes i deres artikel "Museerne och deras publik", 1970, som er grundlaget for denne gennemgang.
 26. Bourdieu og Darbel 1970, s.65.
 27. Som f.eks. Ortega y Gasset tror på, når han påstår, at der findes to arter af mennesket: Instinktaristokratiet og massen.
 28. Bordieu 1979. Er oversat til engelsk med titlen: "Distinction. A social critique of the judgement of taste", 1984, genoptrykt i 1989.
 29. Bourdieu 1989, s.xi.
 30. Samme, s.503-18. Her gennemgås og diskuteres undersøgelsens metode grundigt. Spørgeskemaet findes som bilag.
 31. Se Vestheim 1992, s. 127-29.
 32. Callewaert 1992, s.14
 33. Om forholdet mellem den "barbariske" og den "rene" smag skriver Gripsrud 1990: "Den babariske smag vil have friske farver, sanselig nydelse, tilskuerdeltagelse, følelsesmæssige kicks. Den rene smag vil have subtile nuancer, intellektuel kompleksitet, erkendelsesmæssigt udbytte. I det sidste ligger der faktisk et fornuftigt grundlag for den rene smag over den barbariske: Den rene smag fordrer og fremmer typer af kognitiv og sproglig kompetance, som også på andre områder giver sine bærere øget evne til kritisk selvstændig indsigt og herredømme over egne (og eventuelt andres) liv." s.14-15.
 34. Adorno 1972, s.39.
 35. se Emerek 1990.

Litteratur

Adorno: Theodor W. Om kulturindustrien. i: Adorno, Theodor W. **Kritiske Modeller**. København: Bibliotek Rhodos, 1972, s.30-39.

Arnold, Matthew. **Culture and Anarchy**. London, 1869.

Bourdieu, Pierre: **La Distinction. Critique sociale du jugement**. Paris: Éd. de Minuit, 1979. På engelsk: **Distinction. A social critique of taste**. London: Routledge, 1989.

Bourdieu, Pierre. **Kultursociologiske tekster**. I udvalg af Donald Broady och Mikael Palme. Stockholm: Förlaget Salamander, 1986.

Bourdieu, Pierre et Alain Darbel. **L'amour de l'art**. Paris: Éd de Minuit, 1966. På engelsk: **The Love of Art. European Art Museums and Their Public**. Stanford: Stanford University Press, 1990.

Bourdieu, Pierre och Alain Darbel. Museerne och deras publik. i: **Konstsociologi. Konstsociologiska texter**. Lund: CWK Gleerup Bokförlag, 1970, s.65-113.

Bourdieu, Pierre et Jean Claude Passeron. **Les héritiers. Les étudiants et la culture**. Paris: Éd de Minuit, 1964.

Bourdieu, Pierre avec Loïc Wacquant. **Réponses**. Paris: Seuil, 1992.

Broady, Donald og Mikael Palme. **Pierre Bourdieus kultur- och utbildningssociologi. En introduktion**. Stockholm: Högskolan för lärarutbildning, Institut för Pedagogik, 1984.

Callewaert, Staf. **Kultur, pædagogik og viden-skab. Om Pierre Bourdieus habitusbegreb og praktikteori**. København: Akademisk Forlag, 1992.

Elstad, Jon Ivar. Et klassebegreb for 90-årene? i: **Tid-skrift for samfundsforskning**, 1992, s.3-26.

Emerek, Leif. Kvalitet i 90ernes materialevalg. Bibliotekerne mellem det moderne og postmoderne. i: **Biblioteksarbejde**, 1990, nr. 31, s.5-27.

Gesser, Bengt. En sociologisk visionær. Anteckninger kring Pierre Bourdieu. i: **Res Publica**. Tema: Text och verklighet - Paul Ricoeur. 1987, s. 273-85.

Gripsrud, Jostein. Kunst og kvalitet mellem eksperter og barbarer. i: Deichman, Trine og Ivar Frønes (reds.). **Kulturanalyse**. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1990, s.8-19.

Hansen, Robert L. **Litteraturen og samfundet**. 1973.

Harker, Richard, Cheleen Mahar and Chris Wilkes (eds.). **An Introduction to the Work of Pierre Bourdieu. The Practice of Theory**. London: Macmillan, 1990.

Lash, Scott. The modernization and post-modernization in the work of Pierre Bourdieu. i: Lash, Scott. **Sociology of Postmodernism**. London and New York: Routledge, 1990, s.237-265.

Schreiber, Trine. Folkebiblioteket og informationsteknologien. i: Enmark, Romolo (red.). **Biblioteksstudier. Folkebibliotek i flervetenskaplig belysning**. Göteborg: Skrifter från föreningen "Bibliotekshögskolan och Centrum för biblioteks-forskning publicerar": Nr 1, 1990.

Staël-Holstein, Anne Louise Germaine. **De la littérature considérée dans ses rapports avec les institutions sociale**. Paris: 1800. På dansk: **Litteraturen og samfundet**. København: Gad, 1973.

Sulkunen, Pekka. Society Made Visible - on the Cultural Sociology og Pierre Bourdieu. I: **Acta Sociologica**, 1982 nr. 2, s.103-115. (Genoptrykt som særnummer af "Kulturrosen", Institut for Kultursociologi, maj 1992).

Symposion on recent work by Pierre Bourdieu. i: **contemporary sociology**, 1992, nr. 2. s.155-161.

Vestheim, Geir. **Folkebiblioteket i forvandling**. Oslo: Det Norske Samlaget, 1992.

Østring, Christina. Räkna med det kulturelle kapital. i: **Statens Kulturråd Informerar**, 1987, s. 8-11.

Williams, Raymond. **Culture and Society 1790-1950**. London: Chatto & Windus, 1958.